

18 augusti 2025

a25-0230
MR/JJ

Finansdepartementet

103 33 STOCKHOLM

Fi2025/00822

Yttrande över Statskontorets rapport 2025:7 - *Förbättrad kontroll och uppföljning av privata utförare i kommuner och regioner*

Kommunal har beretts möjlighet att yttra sig över rubricerad rapport.

Sammanfattning

Kommunal välkomnar Statskontorets rapport och instämmer i dess övergripande slutsatser: att och uppföljning och kontroll av privata utförare i kommuner och regioner behöver utvecklas. Rapporten ger en god och beskrivning av de utmaningar som finns med nuvarande system, inte minst när det gäller bristande insyn, otillräcklig uppföljning och svaga sanktionsmöjligheter. Samtidigt vill Kommunal betona att de rekommendationer som föreslås i rapporten är otillräckliga i förhållande till problemens omfattning. Regeringen bör därför gå längre och agera kraftfullare.

Rapportens innehåll och förslag

Rapporten analyserar hur kontrollen och uppföljningen av privata utförare inom kommuner och regioner fungerar i dagsläget. Rapporten konstaterar att kontrollen generellt är bristfällig, varierar stort mellan olika kommuner och verksamheter, och att det finns en rad hinder för effektiv uppföljning. Exempel på dessa hinder är bristande tillgång till information, otillräckliga resurser, samt svårigheter att utforma ändamålsenliga avtal. Statskontoret framhåller även att kommunerna ofta saknar tillräckliga sanktionsmöjligheter när utförare inte lever upp till sina åtaganden.

Statskontoret föreslår bland annat att ansvarsfördelningen mellan politiker och tjänstepersoner förtydligas och att det utvecklas nationellt stödmaterial för kommuners kontrollarbete. Samtidigt framhålls vikten av att kommuner själva prioriterar uppföljningsfrågan och tilldelar tillräckliga resurser för att säkerställa god kvalitet och rättssäkerhet i den offentligt finansierade välfärden.

I ett påfallande intressant avsnitt av rapporten pekas på att det finns ett behov av att särskilt beakta skillnader mellan verksamhet som drivs i egen regi och sådan som drivs av privata aktörer. Den på regeringens initiativ nyligen genomförda förändringen i kommunallagen (5 kap. 3 §) innebär dock att samma mål- och uppföljningsprogram ska tillämpas för både offentliga och privata utförare, vilket enligt Statskontoret kan leda till att unika risker med privat drift osynliggörs.

Kommunals kommentarer

En strukturell brist – inte bara ett genomförandeproblem

Statskontoret beskriver hur kontrollen av privata utförare brister i flera led, och att detta till stor del beror på begränsningar i befintligt regelverk och på svårigheter att tillämpa de kontrollverktyg som finns. Kommunal delar denna bedömning, men vill samtidigt lyfta att problemen är av mer strukturell karaktär. Det handlar inte bara om hur kontroll genomförs, utan om att dagens modell – där skattefinansierad välfärd i stor utsträckning drivs av privata aktörer utan tydligt ansvar gentemot medborgarna – skapar inbyggda spänningar mellan vinstintresse och kvalitet.

Vi menar därför att det behövs en ny syn på kontroll av privata utförare. Det handlar inte bara om att ”förbättra uppföljningen” – det handlar om att skapa en annan typ av kontroll, som utgår från välfärdens särart. Det offentliga måste ha möjlighet att säkerställa att skattemedel används som avsett, och att alla aktörer lever upp till samma krav på transparens, kompetens och kvalitet.

Återtagande i egen regi – ett nödvändigt verktyg

Kommunal vill särskilt lyfta fram återtagande i egen regi som ett centralt verktyg i arbetet med att stärka kontroll och kvalitet i välfärden. I vissa verksamheter – exempelvis HVB-hem och personlig assistans – är problemen med bristande kvalitet, personalomsättning och oseriösa aktörer så allvarliga att det knappast kan anses tillräckligt att enbart försöka förbättra kontrollen. Här krävs ett systemskifte.

Att återföra verksamheter till offentlig regi är ofta den mest effektiva åtgärden för att säkerställa likvärdighet och skapa långsiktighet. Flera kommuner och regioner har redan gått denna väg, och resultaten är överlag goda. Återtagande av verksamhet i egen regi kan ge lägre kostnader, bättre arbetsvillkor och högre kvalitet.

Kontrollbehovet är – och måste förbli – olika

Kommunal vill även med emphasis instämma i Statskontorets kritik av den lagändring som trädde i kraft 2024, där uppföljningen enligt kommunallagen nu ska gälla lika för verksamheter i egen regi och verksamheter som drivs av privata utförare. Det är värt att citera rapporten:

”Statskontoret bedömer att lagändringen riskerar att osynliggöra de kontrollbehov som är unika för privata utförare, exempelvis att kontrollera att företaget har betalt sina skatter. Det riskerar i förlängningen att försämra uppföljningen och kontrollen i syfte att motverka välfärdsbrott.”

Vi delar denna bedömning fullt ut. Att driva verksamhet i offentlig regi innebär transparens, offentlighetsprincip och förutsättningar för demokratiskt ansvarsutkrävande. Det är en väsensskild situation jämfört med privata utförare, där insynen är begränsad och incitamenten ofta styrs av vinstintresse. Att likställa dessa former i uppföljningen är därför direkt kontraproduktivt.

Kommunals rekommendationer

Mot bakgrund av ovanstående vill Kommunal framföra följande medskick i det fortsatta arbetet:

1. Tydligare och starkare kontrollverktyg bör utvecklas, inklusive krav på transparens, offentlig redovisning av ekonomi och ägarstruktur samt utökade möjligheter till oanmälda kontroller och vite. Det behövs också bättre offentlig statistik – på enhetsnivå – vad gäller personaltäthet, kompetensnivå och anställningsform. Detta som ett verktyg för en mer träffsäker finansiering och bättre demokratisk transparens.
2. Lagstiftningen bör återställas så att kontrollen av privata utförare återigen kan utformas utifrån deras särskilda risker och behov, snarare än att likställas med egen regi.
3. Regeringen bör aktivt stödja kommuner och regioner som vill återta verksamhet i egen regi. Ett första steg i detta bör vara ta fram vägledning att tillgängliggöra riktat stöd för detta.

Vänliga hälsningar
Kommunal

Malin Ragnegård
Förbundsordförande

John Josefson
Utredare